

Крчединска трагања

Објављено у новосадском листу Дневник 23. 10. 2010.

Сликар Милан Кечић позвао ме телефоном након што је “Дневнику” прочитао мој запис о сведочењу Персиде Шумановић о томе како су усташе одвеле у смрт њеног сина Саву из породичне куће у Шиду, ујутро 28. августа 1942. (тај документ из 1946. сам, иначе, нашао у списима Архива Војводине, тада у палати Извршног већа Војводине). Кечић ми каже да је био први управник галерије слика Шумановића у Шиду и да са осећањима пријатељства памти дружење с његовом мајком Персидом. Позива ме и да га посетим, рекавши: ми смо комшије - његов атеље, у Платоновој 4, удаљен је свега три куће од “Дневника”, у то време смештен у Улици Јована Ђорђевића 3.

Тада је и почела наша необична преписка. Имао сам привилегију да три деценије пријатељујем са Миланом Кечићем, знаменитим сликаром југословенске репутације. Уочио је од великих сликара - Петра Добровића и Мила Милуновића, у чијој је класи и дипломирао на Академији ликовних уметности у Београду, а тамо је касније био, по позиву, редовни професор. Многе од његових око 1.500 слика, излаганих у градовима Југославије и у свету, одавно су у престижним галеријама и колекцијама. Бавио се и архитектуром, документарним филмом, објављивао песме. Пленила је његова јарка личност: господствен дух, гест, реч...

Разговори са Кечићем за недељни “Дневник” или тадашњи Културни додатак листа, имали су устаљени ритам: жури полако. Није му, наиме, годио модел: данас разговор, сутра у новинама. Волео је да одговоре пише у предасима сликања, у тишини пространог атељеа на четвртом спрату. Чинио је то уз необични ритуал: кад страницу испише крупним рукописом, на њеном крају залепи нову и настави писање. Било је рукописа, у десетак наставака, дугачких и метар и по!

У уторак, 26. октобра, биће сто година од рођења Милана Кечића (Крчедин, 1910 - Нови Сад, 1998). Из његових незаборавних рукописа у наставцима, изабрао сам ниску страница, а њихове почетке означио овлашним насловима.

Самовање у Крчедину

Када је моја мати Живана умрла а отац Бранко неколико година касније, наша лепа кућа у центру Крчедина остала је без станара. Онда сам моју гарсоњеру у Београду предао колеги Ђорђу Бошану и настанио се у Крчедину. Пошто сам из Крчедина отишао још у детињству, а долазио у посету породици повремено и на дан-два, сем комшија и школских другова, мало ко у селу ме је познавао. Припадништво мојој професији није нашем сеоском свету могло бити интересантно.

Било је то време присилне тематике, односно соцреализма. У то време моје руже нису процветале. Одбијан на изложбама, нашао сам решење у пресељењу у село. Ту сам могао живети без великих материјалних издатака, развијајући у тишини своју сликарску технику и израз.

Тада доста мојих колега одоше у Париз, да тамо покушају да освоје свет. Ја дођох у Крчедин са неких четрдесетак хиљада дуга. Овде треба урачунати и дуг Браци Борковцу за вожење стајњака у виноград. Било је то време оснивања сељачких радних задруга и сви су говорили да сам луд што сам дошао да живим у селу и што трошим за ђубрење винограда. А било их је и који су ме позивали да се као домаћинство учланам у задругу.

Да бих се раздужио, одлучио сам да посејем једно јутро бостана. И то је успело. Бостан је добро родио, а беше и на доброј земљи. Запрежни подвоз давао ми је речени Борковац и ми смо тај бостан крчили по околним селима - све до Инђије. У тој земљорадничкој фази мога живота, када сам радио са надничарима, за сликање су ми остајали кишни дани, недеље и зимски период. Превише мало времена и четврте године предам земљу и виноград у наполицу...

Процветале сликарске руже

Може се слободно рећи да сам у Крчедину “просликао”, да сам тамо, како онда рече колега Стева Максимовић, “направио скок”. Ту су настале моје слике Шор у Крчедину, Гуње са пешкиром, Зове, Мртва природа са коњском лобањом, Портрет мога комшије Миланка и друге.

Онда су дошле и године потпуне слободе стваралаштва у нашој земљи, па су ми, поред ружа у дворишту, најзад процветале и те моје сликарске руже. Онда ми је кренуло добро. И док сам живео у селу, почеше да ме примају на изложбе не само у Новом Саду и Београду, већ и на репрезентативне у иностранству...

Тражећи себе у себи, потрошио сам много сликарског материјала док нисам прокљувио моју равничарску пиктуру. А равница ми се нудила црним својих њива и белином окречених салаша, са посебним лепотама оголелих грана које се као чипке исказују на фону неба...

Те очи се не заборављају

Саву Шумановића, први и последњи пут у животу, видео сам, као посетилац, на његовој великој изложби (не само по броју слика) коју је био поставио у згради Филозофског факултета у Београду 1939. године. Црне, маркантне, Савине очи урезале су ми се у сећање. Оне се не могу заборавити...

Када сам први пут дошао у Шид, оно што сам видео кроз прозор стана Шумановићевих у Доњем шору - запањило ме је. Биле су то оне сугестивне Савине очи. Живеле су још његове очи у Шиду. Да сам срео љупку старицу младалачког осмеха било где на улици, по очима бих је препознао да је то Савина мајка, Персида Шумановић. Било је то 1952. године када сам од стране Покрајинског завода за заштиту споменика културе, поред колега Миливоја Николајевића и Бошка Петровића, био позван да идем у Шид ради договора и организације оснивања Шумановићеве галерије...

Испричао сам јој да сам после смрти моје мајке, када је родитељска кућа остала пуста, оставио Београд и сам живим у кући у Крчедину. Госпођа Шумановић је отишла у суседну собу и вратила се са финим ланеним платном затегнутим на блиндрам већег формата и поклонила ми га. Значи, ја, такорећи почетник, сликаћу на платну које је Шумановић за себе шпановао и препарирао. Колико је то платно онда за мене значило!

После неког времена био сам опет у Шиду и тетке Перси сам могао да кажем да сам на платну њенога сина насликао пејсаж. Он је на изложби УЛУС-а оцењен веома добро од стране мојих колега, а откупио га је Дом ЈНА из Осиека. Била је веома задовољна мојом причом.

Ремек-дела из Шида

Сава Шумановић беше толико признат у Паризу, да га чувена кафана “Купола” на Монпарнасу позива да ослика део зида њене унутрашњости. Пре неку годину погледао сам то Савино дело. Налази се на горњем делу једног носећег стуба. То је заиста препознатљиви Шумановић, представља женски акт, а слику сам доживео као делић шарма савременог Париза. Да је Саву послужило здравље, само један корак му је био потребан до општег успеха у Паризу. На жалост, болест га је савладала и Сава је лежао у хотелу.

Кад је то његовој мајси Персиди дојављено, она је хитно дошла у Париз, пронашла хотел и сина како лежи. Веома изненађеном што је види, рекла је: “Сине, дошла сам да те водим кући”. И тако су се мајка и син спаковали и пошли за Шид.

У време када сам био ангажован око адаптације зграде за Савине галерије, госпођа Персида ми је испричала како ју је Сава водио у сликама пребогати Лувр. Пре но што ће напустити Париз у који он никада више неће хтети да се врати, мајка и син су посетили збирку Лувра. Два пара сугестивних очију гледала су лепоту и раскош. На његово питање која слика јој се највише допала, од свега виђеног, госпођи Шумановић је за срце прионула велика Купачица од Енгра. Одличан избор.

У Шиду ће Сава наћи свој мир, прездравиће и почеће вредно да слика... Ако се задржимо на том времену, може се рећи да Сава слика своја ремек-дела.

Сјај тањира мајке Персиде

У каталогу своје изложбе у Београду 1939, Сава Шумановић је написао да се у Шиду инспирисао украсним тањирима своје мајке који висе на зиду у њиховом дому. Те тањире сам и ја видео у салону госпође Персе Шумановић. Били су од финог белог порцелана и, колико се сећам, са плавим, децентним шарицама. Нешто прелепо!

Пошто нам мајстор даје податак о инспирацији тањирима, лако нам је знати да је то онај засићени намаз на његовим сликама, млечно преливајућа светлост која игра и на површини порцелана, односно керамике.

Некад, показујући једну своју нову слику, Петар Лубарда је рекао: “Волим кад ми је слика као бутер”. Што значи да су ова двојица великих сликара имали исту идеју када се ради о фактури слике. Сам феномен њеног намаза, идентичан у ликовној бити, пронашли су различитим поводима.

По уметничкој крвној групи, Сава Шумановић се може сврстати међу чаробњаке светла и његових феномена, међу магичаре који боју претварају у дух поетског и метафизичког дејства. У некадашњем Музеју кнеза Павла у Београду, налазио се један убоги летњи предео Шумановића – обасјан сунцем и са прашњавим друмом. Кад год сам гледао ту слику, увек ме је зачарало неко њено исконско над-светло. А себи сам са страхопоштовањем говорио: ово нису посла од овога света.

Свему овоме бих додао да је изузетан доживљај посетити музеј слика Саве Шумановића у Шиду. Кад погледамо те слике, осећамо да смо постали бољи људи него што смо били док их нисмо видели.

Љуба Вукмановић